

Айзък Азимов

Билярдната топка

Джеймс Прис – предполагам, трябваше да кажа професор Джеймс Прис, въпреки че и така всеки ще се досети кого имам предвид – винаги говореше бавно.

Знам, защото често го интервюирах. Той беше най-великият ум след Айнщайн, но мислеше бавно. Често сам си го признаваше. Може би умът му не работеше бързо именно защото беше велик.

Прис ще каже нещо бавно и занесено, ще помисли и чак след това ще добави друго. Гигантският му ум се съсредоточаваше дори над разни дреболии, като колебливо ги опираваше мислено оттук-оттам.

– Ще изгрее ли слънцето утре? – Представям си го как се колебае. – Какво разбираме под „изгряване“? Можем ли да бъдем сигурни, че ще има „утре“? Обектът „слънце“ напълно ли е определен в този смисъл?

Прибавете и навика му да говори тихо и монотонно; бледото му лице, изразяващо единствено неувереност; зализаните, посивели, доста оредели коси; неизбежната старомодна кройка на всекидневния му костюм – и ще си представите професор Джеймс Прис... и лишената му от всякакво обаяние пенсионерска външност.

Ето защо никой освен мен не го заподозря в предумишлено убийство. Дори аз самият не съм сигурен. В края на краищата той мислеше бавно. Винаги си е бил бавномислещ. Дали е могъл в критичния момент да мисли бързо и да действа светкавично?

Няма значение. Той се измъкна, дори да бе извършил убийството предумишлено. Твърде късно е сега да се опитвам да върна всичко назад и няма да настоявам за това дори ако допусна тези редове да бъдат публикувани.

Едуард Блум и Прис бяха състуденти, а след това станаха и колеги. Те бяха връстници, имаха еднаква склонност към самотен живот, но във всяко друго отношение бяха пълна противоположност.

Блум беше жизнен и колоритен. Строен, с широки рамене, с ясен и самоуверен говор. Мисълта му със скоростта на метеор улучваше внезапно и безпогрешно същността. Той не беше теоретик като Прис. Нито имаше необходимото търпение, нито бе в състояние да се съсредоточи върху някоя отделна тема. Признаваше си го. Дори се гордееше с това.

Затова пък наистина притежаваше дарбата уверено да разпознава къде теорията може да се приложи в практиката. Да съзира начините, по които тя може да допринесе полза. В студения мраморен блок на абстрактната теория той с лекота откриваше остроумната конструкция на чудесно устройство. От неговото докосване блокът се разпаднаше и оставаше само устройството. Общото мнение беше, че всички създадени от

Блум машини работят великолепно, патентоспособни са и носят печалба. На четиридесет и пет години той вече беше един от най-богатите хора в света.

И ако практикът Блум имаше някакви предпочитания, то те бяха разсъжденията и изводите на теоретика Прис. Най-добрите изобретения на Блум почиваха върху най-важните идеи на Прис и докато Блум ставаше все по-богат и известен, Прис печелеше дълбокото уважение на научния свят.

Когато Прис напредна със своята Теория за двете полета, естествено беше да се очаква, че Блум ще построи първото практическо антигравитационно устройство.

Моята работа се състоеше в откриване на интересни за обикновените абонати на „Теленюз прес“ факти, затова трябваше да наблегна върху хуманната страна на въпроса, а не да описвам абстрактната идея. Задачата ми никак не беше лека, тъй като се налагаше да взема интервюто от професор Прис.

Разбира се, възнамерявах да питам за възможностите да се получи антигравитация – тема интересна за всички, – а не за Теорията на двете полета, която никой не би разбрал.

– Антигравитация ли? – Прис обмисляше, свил бледите си устни. – Не съм напълно сигурен, че е възможно. Разработката на проблема не ме задоволява. Дори не знам дали уравненията на двете полета ще получат крайно решение... би трябвало, разбира се, ако...

И потъна в дълбок размисъл.

– Блум казва, че според него такова устройство може да се построи – провокирах го аз.

Прис кимна.

– Мм, да... знам ли? Ед Блум досега е проявявал невероятна способност да открива неочевидното. Той има необикновен ум, който му е донесъл доста богатства.

Разговорът се водеше в апартамента на Прис. Обикновен, второкласен апартамент. Не се въздържах и го поогледах. Прис не беше богат.

Не мисля, че прочете мислите ми. Просто забеляза, че разглеждам. Но, струва ми се, и той си мислеше за същото.

– Рядко богатството е естествената отплата за истинския учен. Дори не е особено желателна отплата.

Може и така да е, помислих си аз. Разбира се, Прис бе получил друг вид отплата. Той беше един от тримата носители на по две Нобелови награди и единственият, който бе заслужил и двете с личните си научни

постижения. Нямахте от какво да се оплаче. И ако не бе богат, то в никакъв случай не беше и беден.

Но в думите му не звучеше удовлетворение. Може би не само богатството на Блум не му даваше мира. Вероятно го дразнеше и световната му известност, както и фактът, че където и да отидеше Блум, настъпваше празник, докато Прис беше познат само на участниците в научните конгреси и факултетните клубове.

Не мога да кажа дали отгатна мислите ми, но Прис допълни:

– Ние с него сме приятели, знаете ли, и два пъти седмично играем билярд. Редовно го бия.

Не публикувах това изказване. Свехих го с Блум, който го опроверга напълно, започвайки с думите:

– Да ме бие на билярд? Тая ливада... – И продължи с още по-живописни епитети.

В действителност и двамата бяха отлични играчи. След тези изявления нарочно отидох един път да ги погледам как играят. И двамата боравеха с шеката с професионална ловкост. Нещо повече, играеха на кръв и в отношенията им по време на играта липсваха каквито и да било приятелски чувства.

– Бихте ли искали да предскажете – попитах аз – дали Блум ще успее да построи антигравитационно устройство?

– Имате предвид дали допускам такава вероятност ли? Хм, добре, хайде да помислим, млади човече. Какво точно разбираме под антигравитация? Понятията ни за гравитацията почиват върху Общата теория на относителността на Айнщайн, която вече век и половина в основата си, разбира се, остава непоклатима. Ако си представим...

Слушах го любезно. Бях чувал възгледите му по този въпрос, но ако исках да измъкна от него нещо ново (а това съвсем не беше лесно), трябваше да го оставя да говори.

– Ако си представим Вселената като плосък, тънък, извънредно здрав и свръхгъвкав гумен лист и сметнем, че масата се изразява в тегло, както е на Земята, то можем да очакваме, че всяка поставена върху гумения лист маса ще образува вдлъбнатина. Колкото по-голяма е масата, толкова по-дълбоко ще потъне.

В реалната Вселена има най-различни по големина маси и ако си представим едно тяло, което се търкаля по нашия осеян с неравности гумен лист, то ще потъва и ще се изкачва, когато минава през всяка вдлъбнатина, и ще променя посоката си.

Точно тези промени в посоката ние възприемаме като

доказателство за наличието на гравитационна сила. Ако предметът се движи достатъчно бавно и мине близо до центъра на вдлъбнатината, той ще се завърти около него. И при липса на триене въртенето ще продължи вечно. С други думи, това, което Исак Нютон представи като сила, Алберт Айнщайн го показва като геометрична деформация.

Дотук речта на Прис се лееше доста свободно – за неговите възможности, разбира се, – тъй като я бе повтарял често. Но оттук нататък в нея се прокрадва колебание:

– Така че, като правим опити да създадем антигравитация, ние всъщност пробваме да изменим геометрията на Вселената. Ако се върнем към същия пример, ние се опитваме да изправим неравния гумен лист. Да си представим например, че повдигаме масите и ги подпираме отдолу да не потъват. Ако изправим така гумения лист, ще създадем поне част от вселена, в която не съществува гравитация. Търкалящото се по такъв лист тяло ще премине покрай непотъващата маса, без да се отклони, и ние ще заключим, че липсва гравитационна сила. Лошото е, че за тази цел ще ни е необходима маса, еквивалентна на потъващата. За да постигнем така антигравитация на Земята, ще трябва да окачим над главите си маса точно равна на земната.

– Но вашата Теория за двете полета... – прекъснах го аз.

– Именно. Общата теория на относителността не води до свързване система от уравнения за гравитационното и електромагнитното поле. Айнщайн посвети половината от живота си на търсене на такава система – единна теория на полето, – но не успя. Както и всичките му последователи. Аз обаче тръгнах от предположението, че съществуват две полета, които не се поддават на уеднаквяване, и методично развих тази хипотеза. Тя може донякъде да се обясни нагледно с помощта на въображаемия гумен лист.

Ето че стигнахме до нещо, което не бях чувал.

– И какво се получава? – попитах аз.

– Представете си, че се опитаме, вместо да повдигаме потъващите маси, да втвърдим самия лист, да го направим по-неподатлив. Той ще противодейства и поне част от него ще остане гладка. Гравитацията ще намалее, а също така и масата, защото и двете имат еднаква стойност в тази нагъната Вселена. Ако успеем да направим гумения лист съвършено равен, гравитацията и масата ще изчезнат напълно. При определени условия електромагнитното поле може да противодейства на гравитационното и да намали еластичността на нагънатата тъкан на Вселената. Електромагнитното поле е много по-силно от гравитационното и може

да надделее.

– Но вие казахте – вмъкнах недоверчиво – „при определени условия“. Могат ли споменатите условия да бъдат създадени, професоре?

– Тъкмо това не знам – провлачи замислено Прис. – Ако приемем Вселената за гумен лист, коравината ѝ ще трябва да нарасне безкрайно, за да се изглади напълно вдлъбнатината под някоя маса. Значи за целта ще ни е необходимо безкрайно силно електромагнитно поле, което идва да покаже, че антигравитацията е невъзможна.

– Но Блум твърди...

– Да, предполагам, че според Блум едно крайно мощно поле би свършило работа, ако се използва правилно. Колкото и да е изобретателен обаче – тук Прис ехидно се усмихна, – не трябва да се смята, че е непогрешим. В теорията той е слабичък. Не знам дали знаете, но дори не можа да завърши университета.

Тъкмо щях да кажа, че този факт ми е известен – всички знаеха това, – когато гласът му трепна от напрежение и долових в погледа му задоволство от разпространяването на новината. Така че млъкнах и се престорих, че си го отбелязвам за по-късна употреба.

– Тогава бихте ли заявили, професор Прис – отново го провокирах аз, – че Блум греша и е невъзможно да се получи антигравитация?

Най-накрая Прис кимна.

– Силата на гравитационното поле може, разбира се, да се намали, но доколкото под антигравитация разбираме поле с действително нулево притегляне, пълна липса на гравитация върху значителна част от пространството, то в такъв случай, страхувам се, антигравитацията – независимо от мнението на Блум – ще се окаже невъзможна.

Най-сетне получих каквото ми трябваше.

Почти три месеца след това не успях да се видя с Блум, а когато уредих срещата, той беше в лошо настроение.

Бе вбесен от публикуваното изявление на Прис. Веднага разгласи, че щом антигравитационното устройство бъде конструирано, Прис ще бъде поканен да почете с присъствието си демонстрацията. Някакъв журналист – не аз за съжаление – го бе уловил между две съвещания с молба да даде по-точна информация и той бе казал:

– Вероятно ще направя устройството. И то сигурно скоро. Можете да дойдете, както и всеки друг желаещ от печата. И професор Прис да заповяда. Той ще бъде представител на теоретичната наука. И след като продемонстрирам антигравитацията, ще може да преработи своята теория, за да я обясни. Сигурен съм, че ще успее майсторски да обоснове

успеха ми. Би могъл да го стори и сега, като с това си спести време, но предполагам, че няма да го направи.

Тонът бил учтив, но под бързия словесен поток се усещали остри ръбове.

Блум продължаваше от време на време да изиграва по някоя партия бiliarд с Прис и срещите им протичаха съвсем достойно. За успеха на опитите на Блум можеше да се съди по отношението им към пресата. Блум ставаше все по-остър и раздразнителен, докато Прис влизаше във все по-добра форма.

Когато настойчивата ми молба за интервю с Блум най-накрая бе удовлетворена, предположих, че това може да означава поврат към успеха му. Дори си помислих, че ще обяви крайния резултат пред мен. Не познах.

Той ме прие в кабинета си в заводите „Блум“, щат Ню Йорк. Сградата беше чудесна, доста отдалечена от всякакво населено място, грижливо благоустроена, на площ колкото голямо индустриално предприятие. Едисон преди два века и в най-голямото си благополучие не е достигал такъв забележителен успех.

Но Блум не беше в настроение. Втурна се в кабинета си с десетминутно закъснение и минавайки край бюрото на секретарката си, едва кимна. Бялата му престилка се вееше разкопчана.

Хвърли се в креслото и каза:

– Съжалявам, ако е трябвало да ме почакате, но времето ми се оказва по-ограничено, отколкото си мислех.

Блум беше роден за общественик и знаеше как да поддържа добри отношения с печата, но усещах, че в този момент това му струва много усилия.

Направих очевидното предположение:

– Трябва ли да разбирам, сър, че с последните си опити не сте постигнали успех?

– Кой ви е казал такова нещо?

– Бих казал, че то е общоизвестно, мистър Блум.

– Не, не е. Не говорете така, млади човече. Обществеността не знае какво става в моите лаборатории и цехове. Но вие се позовавате на мнението на Професора, нали? Имам предвид Прис.

– Не, аз...

– Разбира се. Нали тъкмо пред вас той заяви, че не е възможно да се получи антигравитация.

– Прис не го каза така гладко.

– Той никога нищо не казва гладко. В никакъв случай толкова гладко, колкото ще направя неговата дяволска гумена Вселена.

– Означава ли това тогава, мистър Блум, че опитите ви са успешни?

– Знаете, че са! – откликна рязко той. – Или би трябвало да знаете. Не бяхте ли на демонстрацията миналата седмица?

– Да, бях.

Прецених, че е в затруднение, иначе не би споменал тази демонстрация. Опитът бе успешен, но не беше кой знае какво. Получена бе област с намалена гравитация между два полюса на магнит.

Беше хитро измислено. За да се провери пространството между полюсите, се използваше компенсация с Мьос-Бауеровия ефект. Ако не сте виждали как действа тази компенсация, ще ви я опиша. Тя се състои от тесен монохроматичен сноп от гама-лъчи, който пронизва полето с намалена гравитация. Гама-лъчите едва забележимо намаляват дължината на вълната си под влияние на гравитационното поле. Този метод е изключително елегантен за проверка и действа впечатляващо. Не остана никакво съмнение, че Блум е понижил гравитацията.

Неприятното беше, че това вече бе правено от други. За да се осигури, Блум беше използвал схеми, които много улесняваха достигането на ефекта – системата му беше гениална и изцяло патентована. А по този начин понижената гравитация се бе превърнала от научен куриоз в практическо постижение, приложимо в промишлеността.

Да. Но работата му не беше довършена, а той нямаше обичай да вдига шум около недовършени неща. Не би заговорил и сега, ако не бе загубил надежда да предложи нещо.

– Моето впечатление е – казах аз, – че постигнатото на тази предварителна демонстрация 0,82g бе по-малко от онова в Бразилия миналата пролет.

– Така ли? Сравнете вложената енергия в Бразилия и тук и ще се изненадате от получената икономия!

– Но въпросът беше, можете ли да постигнете 0g. Именно това профенсор Прис счита за невъзможно. Всеки ще се съгласи, че само понижение на полето не е кой знае каква победа.

Юмруците му се свиха. Имах чувството, че ключовият опит за този ден се е провалил – раздразнението му минаваше всякаква граница. Блум мразеше да го подкачат.

– Повдига ми се от теоретици – каза той с нисък, добре овладян глас, сякаш се бе уморил да го премълчава и беше решил да каже мнението си напук на всичко. – Прис спечели две Нобелови награди за

човъркане около няколко формули, с които какво направи? Нищо. Аз направих нещо от тях и ще направя още, независимо дали това се харесва на Прис или не. Аз съм този, когото хората ще запомнят. Аз съм този, който печели. Той нека си стиска проклетите титли, награди и слава между учените. Вижте, ще ви кажа какво го мъчи. Най-обикновената, стара като света, ревност. Убива го това, което получавам срещу труда си. Иска да го получи срещу своето мислене. Викам му веднъж – ние, знаете ли, играем заедно билиард...

Точно в този момент аз цитирах мнението на Прис и получих отговора на Блум, който също не публикувах.

– Играем билиард – продължи вече поуспокоен Блум – и аз печеля част от игрите. Държим се доста приятелски. Дявол да го вземе – състуденти сме и всичко останало... въпреки че не разбирам как завърши. Дипломира се по физика и математика, но мисля, че едва креташе по всички хуманитарни дисциплини.

– Вие не взехте диплома, нали, мистър Блум?

Това си беше чисто неуважение от моя страна. Наслаждавах се на избухването му.

– Аз се отказах, за да се заема с работа, дявол да го вземе! Академичната ми оценка след трите години, през които посещавах, е твърдо три. Не си въобразявайте, че е друга. По дяволите! По времето, когато Прис получи идотската си титла, аз работех за втория си милион! – Той продължи явно раздразнен. – Както и да е. Играехме билиард и аз му викам: „Джим, обикновеният човек никога няма да разбере защо ти получи Нобеловите награди, след като аз получих резултатите. За какво са ти две? Дай ми едната!“ Той измънка, както си натриваше върха на щеката: „Ти имаш два милиона, Ед. Дай ми единия.“ Така че, виждате ли, ламти за парите.

– Виждам, че нямате нищо против той да получава почестите – вметнах аз.

За момент си помислих, че ще ме изхвърли, но не го направи. Вместо това се засмя, махна с ръка, като че ли изтриваше нещо от невидима черна дъска пред себе си, и каза:

– Е, хайде, оставете. Всичко това е извън интервюто. Слушайте, искате ли изявление? Добре. Нещата днес не са съвсем наред и аз малко кипнах, но ще се оправят. Струва ми се, че знам къде е грешката, а и да не я знам, ще я намеря. Вие можете да напишете, че не е необходима неограничена магнитна сила. Ще изглежда гумения лист и ще достигна нула гравитация. И тогава ще устроя най-страхотната демонстрация, която

някога сте виждали – изключително за печата и за Прис. Разбира се, и вие ще бъдете поканен. Може да пишете и че ще бъде скоро.

След това ги срещах още един-два пъти. Дори веднъж ги видях заедно, на една от партиите им билярд. Както вече споменах, и двамата бяха добри.

Но поканата за демонстрацията не дойде чак толкова скоро. Тя пристигна почти година след изявлението на Блум. Но нямаше и да е естествено да се очаква по-рано.

Получих специално гравирана покана, включваща и коктейла преди демонстрацията. Блум никога не вършеше нещо наполовина. Той беше планирал да има подръка група от изпълнени със задоволство журналисти. Бе включил в участието и камерите на тримерната телевизия. Очевидно Блум беше съвсем сигурен в себе си, щом смяташе да покаже демонстрацията на цялата планета.

Обадих се на професор Прис и се уверих, че също е поканен.

– Смятате ли да отидете, сър?

Последва пауза, през която лицето на професора върху екрана беше образец на колеблив отказ.

– Този вид демонстрации не са най-подходящите, когато става дума за сериозни научни въпроси. Не бих искал да поощрявам такива неща.

Страхувах се да не се измъкне, защото драматизмът щеше да намалее значително, ако той не присъстваше. Но Прис реши да не се прави на глупак пред целия свят. С очевидно отвращение заяви:

– Разбира се, всъщност Ед Блум не е учен. Но той също заслужава да получи своя Голям ден. Ще дойда.

– Мислите ли, че мистър Блум ще ни покаже нулева гравитация, сър?

– Хм, Блум ми изпрати копие от чертежите на своето устройство и... не съм сигурен. Може и да успее, ако... щом казва, че ще го направи. Разбира се... – отново дълга пауза, – бих искал да го видя.

Същото исках и аз, както и много други.

Сцената беше неопишуема. Цял етаж от главната сграда на заводите „Блум“ беше освободен. Налице бяха обещаните коктейли, отлично наредените ордьоври, приятната музика и осветление, грижливо облеченият, весел Едуард Блум в ролята на изряден домакин, докато вежливи и внимателни сервитьори обслужваха гостите.

Всичко излъчваше увереност и бодрост.

Джеймс Прис закъсняваше и забелязах, че наблюдавайки входа, лицето на Блум леко помръква. Най-после Прис дойде и внесе своята

безцветност, която не се повлия от шумната какофония (или поне такава ми изглеждаше след двете мартинита, плакнещи стомаха ми), изпълнила залата.

Щом го видя, лицето на Блум просветна. Той си пробви път през залата, хвана го под ръка и го помъкна към бара.

– Джим, колко се радвам да те видя! Какво ще пиеш? По дяволите, сякаш да го поръчам, дори да не ми беше напомнил. Тези неща не могат без звезди. – Той стисна ръката му. – Това е твоя теория, нали? Ние, простосмъртните, не можем да направим нищо без вас, малцината, дяволски малкото, които сочите пътя!

Той преливаше от радост, защото сега вече можеше да си я позволи. Угояваше прасето, преди да го заколи.

Прис се опита с мънкане да се откаже от питието, но чашата беше втъкната в ръката му и Блум мощно извиси глас:

– Господа! Моля за тишина! Пия за професор Прис, най-великият ум след Айнщайн, два пъти нобелов лауреат, баща на Теорията за двете полета и причина за демонстрацията, която ще видим след малко, макар и той да смята, че няма да е успешна и да прояви смелостта да го каже публично!

При преминалата вълна от смях Прис доби възможно най-жалък вид.

– Но след като професор Прис е между нас – продължи Блум, – и вдигнахме нашия тост, нека видим демонстрацията. Следвайте ме, господа!

За тази демонстрация беше направена много по-сериозна подготовка, отколкото за предишната. Тя се проведе на последния етаж на сградата.

Бяха поставени по-малки магнити, доколкото можех да преценя. Компенсацията с Мъос-Бауровия ефект се използваше и този път.

Едно нещо обаче беше ново и то шокираше всички и приковаваше вниманието им. Под единия полюс на магнита беше поставена билиардна маса. Противоположният му полюс се намираше отдолу. В центъра на масата зееше кръгъл отвор с диаметър около трийсет сантиметра и беше очевидно, че полето с нулева гравитация, ако бъдеше постигнато, щеше да мине именно през този отвор в центъра на масата.

Цялата демонстрация, предназначена да ознаменува победата над Прис, беше замислена в силно театрален стил. Тя трябваше да представлява нов вариант на тяхното вечно билиардно състезание и Блум се готвеше да спечели.

Не знам дали колегите обърнаха внимание на тази подробност, но мисля, че Прис я отбеляза. Обърнах поглед към него и видях, че още държи чашата, набутана в ръцете му. Знаех, че рядко пие, но сега я надигна и на две глътки изпразни съдържанието ѝ. Той се взираше в билиардната топка и не беше нужно да съм гадател, за да разбера, че я възприема като наврял под носа му юмрук.

Блум ни покани да заемем двадесетината кресла, заобиколили три-те страни на масата, оставяйки четвъртата свободна за действие. Прис беше грижливо придружен до най-удобното за наблюдение място. Той хвърли бърз поглед към камерите на тримерната телевизия, които работеха. Стори ми се, че му минава мисълта да напусне, но решава да не го прави пред широко отворените очи на света.

Същността на демонстрацията беше проста. Важно беше представлението. Имаше скали, на които се отчиташе енергийният разход. На други – толкова големи и така разположени, че да се виждат отвсякъде – намаляването на гравитацията. Всичко беше нагледно за тримерно предаване.

Блум гениално обясни всяка стъпка от опита с по една-две паузи, в които се обръщаше към Прис за потвърждение. Не го правеше много често, за да не бъде натрапчиво, но достатъчно, колкото да донадене Прис върху кола, на който го беше набил. От мястото си в срещуположния край на масата можех да наблюдавам Прис идеално.

Той приличаше на човек, озовал се в деветия кръг на ада. Както всички знаем, компенсацията показва устойчиво намаляване на гравитацията при усилване на електромагнитното поле. Избухнаха аплодисменти, когато падна под 0,52 g, което беше отбелязано с червена линия на скалата.

– Стойността 0,52 g както знаете – обясни доверително Блум, – е предишният рекорд за понижаване на гравитацията. Ние сега сме под нея при използвана по-малко от десет процента от тогавашната електроенергия, и ще продължим да я намаляваме.

Блум демонстрира бавното падане докрая и струва ми се, преднамерено позволи на камерите да покажат едър и общ план на отвора в масата и показанията върху уреда.

Той внезапно извика:

– Господа, в джоба отстрани на всяко кресло ще намерите по едни черни очила. Моля, поставете ги сега! Полето с нулева гравитация скоро ще бъде създадено и то ще излъчи богата на ултравиолетови лъчи светлина.

Блум сам си сложи очила и останалите го последваха. Мисля, че в последната минута, когато уредът отчете нула и остана така, никой не дишаше. Точно тогава през отвора в билиардната маса, от плюс до плюс, премина цилиндричен сноп светлина. Всички присъстващи ахнаха едновременно. Някой извика:

– Мистър Блум, каква е причината за светлината?

– Тя е белег на поле с нулева гравитация – каза той, което, разбира се, не беше никакъв отговор.

Репортерите бяха станали и се трупаха около ъглите на масата. Блум им махна да се върнат обратно.

– Моля, господа, пазете се!

Само Прис остана седнал. Изглеждаше потънал в мислите си и по-късно реших, че вероятно заради очилата не съм успял да предугадам онова, което последва. Очите му не се виждаха. Нито аз, нито който и да е друг би могъл изобщо да предположи какво става зад тези очи. Е, може би нямаше да се досетим дори и да не бяха очилата, но знае ли човек?

Блум отново извиси глас:

– Моля ви, демонстрацията още не е завършила. Дотук само повторихме това, което бях правил и преди. Получих поле с нулева гравитация и доказах, че е практически възможно. Но искам да ви покажа и на какво е способно едно такова поле. Това, на което ще станем свидетели след малко, е нещо неவிждано досега от никого, дори от мен. Не съм правил опити в тази насока, но много ми се иска и тъй като чувствам, че професор Прис би се радвал да има честта да...

Прис го погледна сепнато.

– Какво? Какво?

– Професор Прис – усмихна му се широко Блум, – бих искал вие да извършите опита за взаимодействие между твърдо тяло и поле с нулева гравитация. Забележете – полето е създадено в центъра на билиардна маса. Светът познава феноменалната ви класа в билиярда, професоре, която отстъпва само на постиженията ви в теоретичната физика. Бихте ли изпратили тази билиардна топка в полето с нулева гравитация?

Той подаде топката и щеката на професора. Прис се втренчи в тях и бавно, несигурно посегна със скрити зад стъклата очи.

Какво ли изразяваше погледът му? Доколко хрумването на Блум да застави Прис да играе билиард на демонстрацията се дължеше на яда и раздражението му от цитираната от мен забележка на Прис относно техните периодични игри? Отговорен ли съм за това, което последва?

– Елате, професоре – покани го Блум, – и ми позволете да заема вашето място. Отсега нататък вие водите представлението. Хайде, започвайте! – Говорейки, Блум седна, а гласът му започна все повече да звучи като орган. – Щом професор Прис изпрати топката в полето без гравитация, на нея вече няма да ѝ действа земното притегляне. Тя ще остане напълно неподвижна, докато Земята ще се върти около оста си и около Слънцето. Ние ще се преместим със Земята, а топката ще остане неподвижна. Спрямо нас тя ще се издига над земната повърхност. Гледайте!

Изправен пред масата, Прис стоеше като парализиран. Изненадан ли бе? Или смутен? Не знам. Никога няма да узная. Дали понечи да прекъсне речта на Блум, или просто, агонизирайки, отказваше да приеме срамната роля, която той му беше отредил?

Прис се обърна към масата, погледна я, после погледна Блум. Всички репортери бяха на крак, отрупани колкото бе възможно по-близо, за да виждат добре. Само Блум си остана на мястото, усмихнат, изолиран. Той, разбира се, не гледаше нито масата, нито топката, нито полето. Доколкото видях през очилата, наблюдаваше Прис.

Прис постави топката. Той собственооръчно трябваше да поднесе на Блум крайния и драматичен триумф – той, който заяви, че всичко това е невъзможно. Може би нямаше друг изход, може би...

Със сигурен тласък на щеката професорът удари топката. Тя бавно се търколи под погледите на всички ни, удари се в ръба на масата и рикошира. Сега се движеше по-бавно – като че ли Прис увеличаваше напрежението и така правеше триумфа на Блум още по-драматичен.

Виждах отлично, защото бях застанал точно срещу Прис. Виждах топката, движеща се към блесналия сноп с нулева гравитация, а зад него се подаваше онази част от седналия Блум, която не бе скрита от снопа.

Топката приближи полето, за момент сякаш увисна във въздуха, а след това изчезна, придружена от проблясване, гръмотевица и внезапен мирис на изгорял плат.

Всички ахнахме.

Гледах после по телевизията заедно с останалия свят. Видях се на филма в последвалото пълно объркване, но не можах да позная лицето си.

Петнайсет секунди.

И тогава видяхме Блум. Той още седеше в креслото, с все така скръстени ръце, но в гърдите му зееше дупка с размерите на билярдна топка. При аутопсията се установи, че по-голямата част от сърцето му чисто и просто била отнесена.

Изключиха устройството. Повикаха полиция. Отнесоха Прис, който бе изпаднал в състояние на пълен колапс. Аз, да си кажа правото, също не бях много по-добре, а ако някой от присъствалите там репортери някога се опита да заяви, че е бил хладнокръвен наблюдател, то той е само хладнокръвен лъжец.

Срещнах се с Прис чак след няколко месеца. Беше отслабнал, но иначе изглеждаше добре. Страните му бяха зачервени и лицето му излъчваше решителност. Облечен беше по-добре от всякога. Каза ми:

– Сега разбирам какво се е случило. Ако бях разполагал с време да помисля, щях да го разбера още тогава. Но аз мисля бавно, а бедният Ед Блум толкова настояваше да превърне всичко в едно голямо представление и да го изпълни добре, че ме увлече. Естествено, аз ще се опитам да поправа част от вредите, които против волята си му причиних.

– Не можете да му върнете живота – рекох с горчивина.

– Не, не мога – отговори ми също тъй горчиво той, – но трябва да се мисли и за неговите заводи. Станалото на демонстрацията беше възможно най-лошата реклама за нулевата гравитация, а е важно случаят да се разясни. Ето защо поисках да ви видя.

– Да?

– Ако можех по-бързо да съобразявам, щях да разбера, че Ед приказва най-чисти глупости, като твърди, че билиардната топка бавно ще се издига в полето без гравитация. Няма как да стане така. Ако той не беше пренебрегвал толкова теорията и не се бе гордял толкова много с това, и сам би го разбрал. Тук не става дума само за движението на Земята, млади човече. Самото слънце се движи по огромна орбита около центъра на нашата Галактика – Млечния път. И галактиката се движи по някакъв точно дефиниран път. Ако билиардната топка се постави в поле без гравитация, трябва да я разглеждаме като освободена от влиянието на всяко от тези движения, изпаднала в състояние на абсолютен покой, когато такова нещо като абсолютен покой не съществува.

Той поклати бавно глава.

– Грешката на Ед беше, че той мислеше за този вид нулева гравитация, която е характерна за космическия кораб в орбита – когато хората плуват свободно във въздуха. Обаче в космическия кораб нулевата гравитация не е резултат от липса на притегляне, а двата обекта – корабът и човекът в него – се движат с една и съща скорост и реагират еднакво на притеглянето, така че стават неподвижни един спрямо друг. Полето, получено от Ед, беше изградено на принципа за изправянето на гумения лист на Вселената, което означава действителна загуба на масата. Всеки

обект, попаднал в това поле, включително молекулите на въздуха и на билярдната топка, която аз вкарах, напълно загубва масата си, докато се намира в него. Но обектът без никаква маса може да се движи само по един начин.

Той спря в очакване на въпрос от мен.

– Какво ще бъде неговото движение?

– Движение със скоростта на светлината. Всеки безмасов обект, каквито са неутриното или фотонът, трябва да се движи със тази скорост, докато съществува. В действителност светлината се движи с тази скорост само защото се състои от фотони. Щом билярдната топка навлезе в полето с нулева гравитация, загубва масата си, придобива скоростта на светлината и изчезва.

Поклатих глава:

– Но нали ще си възвърне масата в мига, в който напусне полето без гравитация?

– Разбира се, веднага изпада под влияние на земното притегляне и започва да закъснява поради триенето на въздуха. Но представете си какво триене е необходимо, за да се забави обект с маса на билярдна топка, който се движи със скоростта на светлината! Топката е минала през двестакилометровия слой на атмосферата за една хилядна от секундата и се съмнявам скоростта ѝ да се е намалила с повече от няколко километра в секунда.

По пътя тя се плъзна по билярдната маса, прорязва ръба, мина през бедния Ед и през прозореца, отрязвайки идеален кръг, защото тя изчезва, преди да имат време да се пръснат и разкъсат съседните области дори на такъв материал като стъклото. Имахме голям късмет, че се намирахме на последния етаж, и то в открит район. Ако бяхме в града, топката щеше да премине през няколко сгради и да убие повече хора. Сега тази топка е в Космоса, далеч от Слънчевата система, и ще пътува така, със скорост почти равна на светлинната, докато се блъсне в обект, който е достатъчно голям, за да я спре. Дори в него ще изкопае значителен кратер.

– Как е възможно това? Когато топката навлезе в полето с нулева гравитация, беше почти спряла. Аз я видях. А вие твърдите, че го е напуснала с чудовищно голяма кинетична енергия. Откъде се е взела тази енергия?

Прис потрепера.

– Отникъде. Законът за запазване на енергията важи само в условията, при които действа Общата теория на относителността – т.е. във

вдлъбнатата гумена Вселена. След изправяне на вдлъбнатината общата теория не важи и енергията може свободно да се създава и унищожава. Това допринася за възникването на светлината по цилиндричната повърхност на безгравитационното поле. Тази светлина, ако си спомняте, Блум изобщо не обясни, а съм сигурен, че и не би могъл. Ех, само да беше експериментирал повече предварително, да не бе така глупашки увлечен в своето представление!

– Какво допринася за възникването на светлината, сър?

– Въздушните молекули в полето. Всяка добива скоростта на светлината и светкавично излита навън. Това са само молекули, не бiliarдни топки, така че те спират, но кинетичната им енергия се преобразува в светлина. Тя е непрекъсната, защото нахлуват все нови и нови молекули, ускоряват се и излитат.

– Но това означава, че непрекъснато се създава енергия!

– Точно така. Ето кое трябва да се изясни на публиката. Антигравитацията не е преди всичко метод за изстрелване на космически кораби или за революционизиране на механичното движение. Тя е предимно неизтощим източник на безплатна енергия, доколкото част от произведената енергия може да се впрегне да поддържа полето, което крепи тази част от Вселената плоска. Това, което Ед Блум, без да знае, изобрети, не е просто антигравитация, а първата успешна постоянно движеща се машина от първи род – тази, която произвежда енергия от нищо.

Аз внимателно попитах:

– Всеки друг от нас можеше да бъде убит от онази бiliarдна топка, нали, професоре? Тя можеше да полети в която и да е посока.

Прис отвърна:

– Да, от всеки светлинен източник фотоните се излъчват във всички посоки. И безмасовите въздушни молекули излитаха така от полето, затова и целият цилиндър светеше. Но бiliarдната топка е самостоятелен обект. Тя можеше да излети в която и да е посока и тази посока се случи да бъде към Ед.

Това е то. Всеки знае какво стана по-нататък. Човечеството получи безплатна енергия. Професор Прис бе назначен от управителния съвет на заводите „Блум“ да ръководи производството. И след време беше известен колкото самия Блум. В добавка имаше и двете Нобелови награди. Само...

Мисля си. Фотоните излитат от източника във всички посоки, защото се създават мигновено и нямат причини да имат предпочитания. Въздушните молекули излитат така, защото и влизат в полето с нулева

гравитация от всички страни.

Ами билярдната топка, която влиза в полето от една определена посока? Пак оттам ли излиза, или си избира някакво произволно направление?

Подпитах внимателно, но теоретичните физици не изглеждат сигурни, а не мога да открия следи, че този въпрос някога е бил подлаган на експериментиране в заводите „Блум“, които единствени работят върху антигравитацията. Някои там веднъж ми каза, че принципът на вероятността гарантира случайно излизане на обект, влязъл от една посока, но защо не правят опити?

Възможно ли е тогава това да е...

Възможно ли е веднъж мозъкът на Прис да е работил бързо? Под напрежението, в което го постави Блум, възможно ли е да си е представил всичко? Той изучаваше страничното светене, може да е открил причината и да е бил сигурен за скоростта, която добива обект, влязъл в антигравитационната среда.

Защо тогава не каза нищо?

Едно е сигурно. Никое от действията на Прис край билярдната маса не бе случайно. Той беше майстор и билярдната топка му се подчиняваше. Аз седях право срещу него. Видях го да поглежда Блум, след това масата, като че ли преценяваше ъглите. Наблюдавах го как удари топката. Видях я да се отблъсва от ръба на масата и да навлиза в безтегловната среда, насочена в една определена точка.

Защото, когато Прис изпрати топката към антигравитационната област – и тримерните камери го потвърждават, – тя вече сочеше право към сърцето на Блум!

Инцидент? Съвпадение?

Или убийство?

КРАЙ

© 1967 Айзък Азимов
© Вихра Манова, превод от английски

Isaac Asimov
The Billiard Ball, 1967

Сканиране и разпознаване: Мандор, 2001
Източник: <http://sfbg.us>

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/1177>]